

ÁLDOZATI SZEREPEK

Szerkesztette:
Domokos Andrea
Czine Ágnes
Dobrocsi Szilvia

Károli Gáspár Református Egyetem • L'Harmattan Kiadó
Budapest, 2025

TARTALOMJEGYZÉK

<i>Előszó</i>	7
BALLA PÉTER: Pál apostol – az evangélium védelmében	9
KERTÉSZ DÓRA: Üldözöből üldözött	25
SEPSI ENIKŐ – BETHLENFALVY ÁDÁM: Áldozatrepresentációk a művészetben és azok tükröződései az egyetemisták képzeletében	51
SZÁNTÓ SZÁVA: Az áldozati szerep feladása Alejandro Jodorowsky módszerének alkalmazásával	75
KISS PASZKÁL: Érzelmek a büntetőeljárásban	91
PUSZTAI BETTINA – URSZÁN LARA – KISS PASZKÁL: Javítóintézeti reintegráció	107
HOMICSKÓ ÁRPÁD OLIVÉR: Az áldozati szerep vizsgálata a munkajogban	129
DOMOKOS ANDREA: A családon belüli erőszak áldozatai	149
KELEMEN GÁBOR: Amikor az állat az áldozat	169
CZINE ÁGNES: Néhány gondolat az áldozatvédelem kialakulásáról	189
DOBROCSI SZILVIA: A sértett helyzete a büntetőeljárásban	207

PÁL APOSTOL – AZ EVANGÉLIUM VÉDELMEBEN

—◀▶—
BALLA PÉTER

BEVEZETÉS

A jelen interdiszciplináris kutatást két, egymást kiegészítő teológiai tanulmányal szeretnénk gazdagítani. Pál apostol levelei és Az apostolok cselekedetei című újszövetségi irat válogatott szakaszai alapján azt kívánjuk vizsgálni, hogyan támadták Pál apostolt a Jézus Krisztusról szóló evangélium hirdetése miatt, milyen módon védekezett az apostol, illetve hogyan nyert erőt a méltatlan támadások elhordozásához. Védekezése az evangélium vállalása volt, így bizonyosságtételre is fel tudta használni megtámadottsága helyzeteit. „Áldozat” volt abban az értelemben, hogy bár a jog tekintetében nem követett el bűnt, Megváltó Uráról, Jézus Krisztusról szóló bizonyosságtétele miatt támadták, meg is botozták, fogságba is vetették. De ő nem áldozatként tekintett magára, hanem az üldöztetések között is apostoli küldetését igyekezett betölteni.

A kötetbe a Hittudományi Kar részéről szánt két tanulmány kiegészíti egymást. Jelen tanulmányunkban újszövetségi „keresztmetszetben” vizsgálunk textusokat Az apostolok cselekedeteiben és Pál apostol leveleiben. Kertész Dóra egyetemi hallgatónk (HTK, teológia–lelkész szak) egy konkrét újszövetségi szakaszt vizsgál „mélységében”: Pál apostol védekezését Az apostolok cselekedetei 26. fejezetében.

Jelen tanulmány címe szándékosan többértelmű: utalunk vele arra, hogy egyrészt Pál apostol úgy látja működését, hogy őt Megváltó Ura védi, így tehát az evangélium is megvédi őt. Másrészt megtámadottságai között úgy „védi magát”, hogy valójában az általa hirdetett evangéliumot védi. Áldozatnak tekinthető amiatt, hogy a fennálló jogrend alapján nem tekinthető bűnösnek, és mégis támadják, viszont látni fogjuk, hogy ő nem „panaszodik” áldozati szerepére, hanem igyekszik megtámadottságát jóra használni: az evangéliumról tesz bizonyosságot „védekezései” alkalmával.

PÁL APOSTOL VÉDEKEZÉSEI AZ APOSTOLOK
CSELEKEDETEI CÍMŰ KÖNYVBEN

Pál és Szilász a filippi börtönben

Pál apostol az evangélium hirdetése kapcsán – a későbbi, hosszabb időn át tartó fogságai előtt – egy rövid ideig tartó fogságot is elszenvedett. Egyháztörténeti szempontból ez a fogsága egy kiemelkedő, különleges eseményhez köthető, mert nem sokkal ezelőtt érkezett meg Kis-Ázsiából a mai értelemben vett európai területekre, így az apostol ezen igehirdetéseivel jutott el az evangélium „Európába”.¹ Érdeemes felidézni útja körülményeit.

Pál apostol az ún. második missziói útján Kis-Ázsiában hirdette az evangéliumot,² és a Szentlélek vezetésére hallgatva ment el – vagy éppen nem ment el – egyes városokba. Az apostolok cselekedetei 16. fejezetében ezt olvassuk (ApCsel 16,6–10):³

Azután átmentek Frígia és Galácia földjén, mivel a Szentlélek nem engedte nekik, hogy hirdessék az igét Ázsiában. (7) Amikor Míszia felé mentek, Bitiniába próbáltak eljutni, de Jézus Lelke nem engedte őket. (8) Ezért Mízián áthaladva lementek Tróászba. (9) Egy éjjel látomás jelent meg Pálnak: egy makedón férfi állt előtte, és ezekkel a szavakkal kérte őt: Jöjj át Makedóniába, légy segítségünkre! (10) A látomás után nyomban igyekeztünk elmenni Makedóniába, mert megértettük: Isten oda hívott minket, hogy hirdessük nekik az evangéliumot.⁴

¹ Peterson helyesen hangsúlyozza William Ramsay korábbi írása alapján, hogy az ókori ember nem gondolt külön kontinensekre, amikor a Hellészpontosz egyik oldaláról áthajózott a másikra, ezért itt idézőjelesen utalunk Európára. David G. Peterson: *The Acts of the Apostles (PNTC)*, Grand Rapids, Wm. B. Eerdmans, 2009, 452.

² Az Újszövetség „Ázsia” kifejezéssel utal e területekre (pl. ApCsel 16,6) – a mai Törökország nyugati részei is ide tartoznak; mai megnevezéssel e tanulmányban Kis-Ázsia névvel utalunk e területekre (lásd például a Biblia RÚF 2014-es kiadásában az ApCsel 2,9-nél szereplő jegyzetet: „Ázsiában: Ti. Asia provincia, római tartomány.” (*Biblia. Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése magyarázó jegyzetekkel*, Budapest, Kálvin, 2018, 1393.)

³ A Bibliát magyar nyelven a Revideált Új Fordítás (RÚF 2014) szerint idézzük. A *Biblia. Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése magyarázó jegyzetekkel*, Budapest, Kálvin, 2018 is ezt a bibliafordítást tartalmazza.

⁴ Itt csak röviden jelezzük, hogy a 10. verstől az elbeszélés többes szám első személyre vált, aminek a legvalószínűbb oka az lehet, hogy Az apostolok cselekedeteiről írt könyv szerzője, Lukács evangélista maga is jelen volt az ezután következő eseményeknél. Lásd például: I. Howard Marshall: *The Acts of the Apostles. An Introduction and Commentary (TNTC)*, Grand Rapids, Wm. B. Eerdmans, 1980 (reprinted: 1992), 263–264; Balla Péter: *Az újszövetségi iratok története*, Budapest, Károli Egyetemi Kiadó, 2008, 168–169.

Az apostol és útítársai Tróászból hajóval keltek át az „európai” kikötővárosba, Neapoliszba, és innen mentek a közeli Filippibe, ahol több napot is eltöltöttek (ApCsel 16,11–12). A város mellett szombatoként imaalkalmakra egybegyűlekeztek a helyi zsidó vallású, illetve a zsidósághoz csatlakozott „istenfélő” asszonyok, közöttük egy Lídia nevű bíboráros asszony, aki a Pál által hirdetett igék alapján Jézust elfogadta Megváltójának, és megkeresztelkedett (16,14–15). Őt tekinthetjük európai területen az első keresztyénnek. Pál igehirdető szolgálatát ismételten zavarta egy jövendőmondó leány, akiből az apostol kiűzte ezt a „lelket” (16,16–18), így viszont a lány „gazdái” elestek a jövendőmondásából eredő haszontól, ezért feljelentették Pált (16,19). A vád miatt érdemes ismét idéznünk Az apostolok cselekedeteiből (16,20–21): „Azután az előljárók elé vezették őket, és ezt mondták: Ezek az emberek felforgatják a városunkat. (21) Zsidók lévén, olyan szokásokat hirdetnek, amelyeket nekünk nem szabad sem átvennünk, sem követnünk, mert rómaiak vagyunk.” Itt láthatjuk, hogy nem volt konkrét vád, hanem a vallási szokások különbözőségére, a zsidóság és a Római Birodalom vallási eltéréseire utalnak általánosságban. Pál apostol idején a zsidó vallás a Római Birodalomban egy „bevett”, azaz jogilag elfogadott vallás volt,⁵ ezért önmagában a „zsidó szokásokra” utalás nem lett volna elegendő az apostol és társai megvádolásához, valószínűleg ezért említik a város „felforgatását”. Peterson Pál apostol Jézus Krisztusról szóló igehirdetésére utalva találóan nevezi meg a vád hátterét: „könnyű volt úgy bemutatni ezt az új tanítást, mint ami veszélyt jelent a fennálló társadalmi rendre”.⁶

A vád alapján Pál apostolt és bizonyságtevő társát, Szilászt megbotoztatják a római előljárók, és börtönbe vetik őket (ApCsel 16,22–23). Éjszakai imádságuk során Isten csodát tesz: földrengés támad, lehullanak bilincseik, ők pedig kiszabadulnak. A börtönőr végezni akar magával, de az apostol odamegy hozzá, és Jézus Krisztusban való hitre vezeti el őt (16,27–34). A történet elbeszélésében fordulat áll be: másnap reggel az előljárók azt üzenik a börtönőrnek, minden indoklás nélkül, hogy szabadon bocsáthatja Pált és Szilászt (16,35–36). Talán az lehetett a háttérben, amit egy másik alkalommal, Pál apostol egy másik fogsága kapcsán Jeruzsálemben így fogalmazott meg egy magas rangú római tisztviselő, Klaudiusz Lisziász ezredes, a zsidóságon belüli vitákra, törvénytárgyalási eltérésekre utalva: „Megállapítottam, hogy az ő törvényük vitás kérdéseivel kapcsolatban vádolják, de nincs ellene semmiféle halált vagy fogságot érdemlő vád” (ApCsel 23,29). Marshall szerint Lisziász Pál tanításait „teológiai” kérdésnek

⁵ Lásd például: Peterson: *The Acts*, 466.

⁶ Uo.: „it was easy to present this new teaching as a threat to the existing social order”.

tekintette, és így a római jog szempontjából nem tartotta büntetendőnek.⁷ Ugyanez lehetett az ok Pál apostol szabadon bocsátásához Filippiben is. Az apostol a szabadulását nem azonnali menekülésre használta (ezért tudta megmenteni a börtönört is az eltervezett öngyilkosságától), és mivel biztos volt ártatlanságában, a megveretése tekintetében is az igazság helyreállítását kívánta meg. Így olvassuk (ApCsel 16,37): „Pál azonban így szólt hozzájuk: Megverték minket nyilvánosan, ítélet nélkül, és börtönbe vetettek, holott római polgárok vagyunk; most pedig titokban akarnak elküldeni minket? Azt már nem! Jöjjenek ide, és ők maguk vezessenek ki bennünket!”

A római tisztviselők megijednek, mert ők maguk váltak büntethetővé azáltal, hogy római polgárokat meghallgatás és ítélethozatal nélkül megbotoztattak és börtönbe vetettek. A Római Birodalom képviselőiként éppen védeniük kellett volna más római polgárok jogait.⁸ Odamennek Pálhoz és Szilászhoz, bocsánatot kérnek tőlük, kivezetik, és arra kérik őket, hogy menjenek el a városból (16,39). Pál és Szilász még a városból való távozásuk előtt elmennek Lídiához, lelki bátorítást is adva a „testvéreknek”, azaz a frissen keresztyénné lett közösségnek (16,40). A bibliai szöveg nem részletezi, hogy az apostol távozása után mi lett a börtönörrel, de azt világosan látjuk, hogy keresztyénné lett, és „megkeresztelkedett egész háza népével együtt” (16,33), így Filippiben Lídia, valamint a megtért börtönőr és családja bizonyára továbbra is nyíltan felvállalták a Jézus Krisztusba vetett hitüket. Amikor Pál ragaszkodott ahhoz, hogy kérjenek tőlük bocsánatot, és a városi elöljárók vezessék ki őket, ezzel azt akarta elérni, hogy a keresztyén bizonyágtételükről is ismerjék el, hogy az nem büntetendő a római jogrend szerint. Stott helyesen hangsúlyozza, hogy ezzel a Filippiben maradó, új keresztyén gyülekezet szabadságáért is sokat tett.⁹ A maguk ártatlanságának elismeretése, a maguk megvédése így tehát az evangélium ügyét is szolgálta: Filippiben a római hatóságok a későbbiekben bizonyára körültekintőbben, nagyobb óvatossággal jártak el a keresztyének irányában.¹⁰

⁷ Marshall: *The Acts*, 371.

⁸ Bock több ókori római törvényre is utal, melyek a vádlottat így védték: „The Valerian (509 BC), Porcian (248 BC), and Julian law codes (ca. 23 BC) affirmed such protections”. Darrell L. Bock: *Acts (BECNT)*, Grand Rapids, Baker Academic, 2007, 544.

⁹ John R. W. Stott: *Az apostolok cselekedetei. A Lélek, az egyház és a világ*, ford. Gulyás Melinda, Budapest, Harmat-KIA, 2010 (utánnyomás: 2012), 297.

¹⁰ Így érvel például Bock: *Acts*, 545.

Pál apostol Jeruzsálemben egy római ezredes fogságában

Már az előző szakaszban utaltunk egy római ezredesre, akinek Félix helytartóhoz írt leveléből idéztünk – e levélből ismerjük az ezredes nevét: Klaudiusz Lisziász (ApCsel 23,26). A fent idézett levélrészlet előtt, amelyből kiderül, hogy az ezredes nem tartotta bűnösnek Pált, hosszabb szakaszban olvashatunk arról, hogy Pál apostol az ezredes fogságában volt, és ezt arra is felhasználta, hogy beszédek intézzen népéhez. Lássuk e fogsága körülményeit, az ezredessel való párbeszédét és az ehhez kapcsolódó beszédeit – mindezt csak röviden, mert e tanulmánykötetben Kertész Dóra részletesen elemez egy másik védőbeszédet (ApCsel 26), így e tekintetben e két tanulmány kiegészíti egymást.

Bár az e területet felügyelő római helytartó székhelye a Földközi-tenger partján fekvő Cézareában volt (lásd például ApCsel 23,23–24), Jeruzsálemben is volt egy római katonai hadiszállás; egy körülbelül ezerfőnyi csapat tartotta fenn a rendet a városban.¹¹ A katonák kaszárnyája a templomtér északnyugati sarkában, az ún. Antónia-erődben volt, így a templom környékét is könnyen felügyelhették.¹² Pál apostol éppen egy olyan tisztasági előírásnak tett eleget, amellyel a mózesi törvények tiszteletben tartását akarta jelezni (ApCsel 21,23–27), amikor néhányan tévesen azt gondolták, hogy pogány embert vitt be magával a jeruzsálemi templomba, és sokakat fellázítottak ellene. Az ellenséges hangulatot a zsidóság vallási szokásaira utalva ilyen szavakkal szították (21,28): „Izraelita férfiak, segítsetek! Ez az az ember, aki a nép, a törvény és a szent hely ellen tanít mindenütt mindenkit, sőt még görögöket is hozott be a templomba, és megszenteltségtelenítette ezt a szent helyet.” A tömeg megragadta Pált, „kivonszolták a templomból, és a kapukat azonnal bezárták” (21,30). Roloff megjegyzi, hogy ezzel azt a lehetőséget akarták kizárni, hogy Pál a templomba mint menedékhelyre próbálhaszon meg visszatérni.¹³ A helyzet úgy elfajult, hogy Pál apostolt meg akarták ölni (21,31). Az esetről értesítették az ezredest, aki katonákkal a sokaság közé sietett, és elfogatta Pált (21,32–33). Pál apostol görögül szólt az ezredeshez (21,37) – abban az időben a Római Birodalomban az ún. *koiné* ('közös') görögöt szinte mindenki beszélte, ez volt a sok népből származó lakosság számára a közvetítő nyelv. Pál engedélyt kért, hogy népéhez szólhasson, és héber nyelven tartott egy beszédet (21,40). Az apostol részletesen elmondta, hogy korábban ő maga is üldözte Jézus követőit (ahogy ő mondta: „e tanítás követőit”, ApCsel 22,4), a da-

¹¹ Jürgen Roloff: *Die Apostelgeschichte*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1981, 317.

¹² Uo.

¹³ Uo.

maszkuszi úton találkozott a neki csodálatos módon megjelent, feltámadott Jézussal (22,6–10), akit ettől fogva Urának vallott (22,10–11.19). A tömeg megszakította Pál beszédét, és újra olyan gyilkos indulattal támadták (22,22), hogy az ezredes ismét elfogatta Pált, és megkötözve a várba vitette (22,24–25).

Pál apostol ekkor – ugyanúgy, mint korábban Filippiben, amint ezt fentebb láttuk – arra hivatkozott, hogy ő római polgár (22,25): „Amikor pedig szíjakkal lekötözték, ezt kérdezte Pál az ott álló századostól: Szabad-e római polgárt ítélet nélkül megkorbácsolnotok?” Az ezredesről ekkor megtudjuk, hogy ő „nagy összegért” szerezte meg a római polgárjogot, Pál apostol viszont már születésével megkapta (22,28) – valószínűleg édesapja révén, aki már római polgár volt, és ezt Pálra is tovább örököltette.¹⁴ Az ezredes „megijedt, amikor megtudta, hogy római polgár az, akit megkötöztetett” (22,29), és másnap egybehívta a főpapokat és a nagytanácsot, tehát a zsidó nép vezetőit, és „eljük állította” Pált (22,30).

Pál apostol ezt a védekezési lehetőséget arra használta, hogy a római katonák és saját népe vezetői előtt kimondja: „én teljesen tiszta lelkiismerettel szolgáltam Istennek mind e mai napig” (ApCsel 23,1). Mivel a főpap és a nép többi vezetője mindjárt a beszéde elején ellenségesen viszonyult hozzá (23,2–5), Pál apostol bizonyosságot tett arról, hogy ő a zsidóságon belül a farizeus irányzathoz tartozik, mert tudta, hogy a jelen lévő farizeus és szadduceus nagytanács tagok egymástól nagyon eltérő nézeteket vallottak a feltámadással kapcsolatban (23,6).¹⁵ Korábbi beszédében (ApCsel 22) részletesen szólt arról, hogy Jézus Krisztus nem maradt a halálban, hanem feltámadott Úrként megjelent neki, és szólt hozzá a damaszkuszi úton, itt viszont csak röviden utal a feltámadás témájára (ApCsel 23,6): „Testvéreim, férfiak, én farizeus vagyok, farizeus fia, a halottak feltámadásába vetett reménységem miatt vádolnak engem.” A farizeusok ugyan nem fogadták el, hogy Jézus Krisztus feltámadt,¹⁶ azonban magát a jövőbeli feltámadás reménységét ők is hordozták – viszont a szadduceusok nem hittek a feltámadásban (23,8). Így e ponton az apostol jelen lévő vádlói egymással kezdtek el vitázni (23,7), és a farizeusok egy része Pál oldalára állt, és az írástudóik közül néhányan ezt mondták (23,9): „Semmi rosszat sem találunk ebben az emberben. Hátha valóban Lélek szólt hozzá vagy angyal?” Ez utóbbi kérdést Peterson „retorikai kérdésnek” nevezi, és megjegyzi róla, hogy e kérdés „arra utal, hogy komolyan vették azt a lehetőséget, hogy ő isteni elhívást és megbízást kapott arra, hogy végbevigye szolgálatát”.¹⁷ Az egyre nagyobbá váló

¹⁴ Lásd például Bock: *Acts*, 665.

¹⁵ Lásd például Peterson: *The Acts*, 617.

¹⁶ Ezt hangsúlyozza például Marshall: *The Acts*, 366.

¹⁷ Peterson: *The Acts*, 618: „Their rhetorical question [...] implies that they take seriously the possibility that he received a divine calling and commissioning to carry out his ministry.”

„felfordulásban” ismét az ezredes avatkozott közbe azzal, hogy Pál apostolt a várba vitette (23,10).

Azt mondhatjuk, hogy Pál apostol az őt kihallgató nagytanács körében támasztott egy vitát, és nem tudjuk, hogy pontosan még mit tartalmazott a beszéde – Lukács gyakran rövidítve számolt be az eseményekről, valószínűleg itt is.¹⁸ Ha ebben a beszédében talán nem is említette Jézus nevét (tehát eltérően a 22. fejezettől, ahol említette), a történet végén Lukács világosan jelzi, hogy Jézus a róla szóló bizonyágtételnek tekintette Pál apostol jeruzsálemi megszólalásait. A nagytanács körében elmondott páli beszédet követő éjszakáról Lukács így számol be: „Aznap éjjel pedig odaállt Pál mellé az Úr, és ezt mondta: Bízzál, mert ahogyan bizonyágot tettél az én ügyem mellett Jeruzsálemben, úgy kell Rómában is bizonyágot tenned!” (ApCsel 23,11). Így összességében elmondhatjuk, hogy Pál a jeruzsálemi védekezéseit a Jézusról szóló bizonyágtételre is felhasználta.

PÁL APOSTOL VÉDEKEZÉSEI LEVELEIBEN

Itt néhány olyan példát sorolunk fel, amelyek szerint Pál apostol veszélybe került – és látni fogjuk, hogy vagy már maga a veszélyhelyzet is az evangéliumról szóló bizonyágtétele miatt állt elő, vagy azt, hogy az apostol a megtámadott voltát, üldöztetését arra használta fel, hogy Jézus Krisztusról bizonyágot tegyen.

Pál apostol reménysége megszabadulása felől a Filippi-levél szerint

Pál apostol nagy valószínűséggel kétszer volt fogságban a birodalom fővárosában, Rómában. Az első római fogságára annak kapcsán került sor, hogy jeruzsálemi elfogatása és meghallgatása alkalmával fellebbezett a császárhoz, és bár Pál védőbeszéde alapján Agrippa király nem tartotta elítélhetőnek az apostolt, a fellebbezése miatt arról rendelkezett, hogy vigyék Rómába (ApCsel 26,30–32).¹⁹ E római fogságáról olvashatunk Az apostolok cselekedetei című könyv 28. fejezetében. Az Újszövetségben található páli levelek közül valószínűleg négy levél ebben a fogságban keletkezett: az efézusbeliekhez, a filippibelieliekhez, a kolossébeliekhez és a Filemonhoz írt levél.²⁰ Pál valószínűleg kiszabadult e fogságából,

¹⁸ Lásd például Bock: *Acts*, 673.

¹⁹ Lásd ehhez jelen kötetben Kertész Dóra tanulmányát.

²⁰ A páli levelek keletkezésének körülményeivel foglalkozó ún. „bevezetéstani” kortárs szakirodalomban nincs teljes egyetértés például a szerzőség vagy a levelek keletkezési helye kapcsán. Jelen

továbbutazott és misszionált, majd egy második római fogságában szenvedett mártírhalált. Valószínűleg a második fogságában írta az ún. Pásztori levelek közül a Timóteushoz írott második levelét (2Tim).²¹

A filippibeliekhez írt levélben többször is olvashatunk arról, hogy Pál apostol „bilincsekben” – azaz fogságban – van (Fil 1,7.13.14.17), és e levélnek fontos vonása, hogy az apostol számol annak lehetőségével, hogy ki fog szabadulni e fogságból. A levél első fejezetében világosan kimondja, hogy miért került fogságba: „mert ismertté lett az egész testőrségben és mindenki más előtt is, hogy Krisztusért viselem bilincseimet” (Fil 1,13). Itt a „Krisztusért” kifejezés bizonyára azt jelenti, hogy Jézus Krisztust mint Isten Fiát hirdette, és e bizonyágtétele miatt került római fogságba.²² Az apostolok cselekedetei fentebb idézett részei alapján is tudjuk, hogy Jeruzsálemben a Jézus Krisztusról szóló bizonyágtétele miatt került fogságba, és – mint láttuk – az ottani elfogatása, majd fellebbezése kapcsán került fogolyként Rómába. Az apostolok cselekedetei 28. fejezete szerint egyfajta „házi őrizetben” várt perének alakulására (ApCsel 28,16.23.30), de ez a „fogság” egy formája volt, és bizonyára egymást váltva a római testőrség katonái felügyelték a házi őrizetét.²³ Az apostol így még másokat is bátorítani tudott saját példájával (Fil 1,14).

A Filippi-levél első fejezében nagyon szépen vall arról az apostol, hogy ő a haláltól sem fél, mert halála által csak hamarabb kerülne megváltó Urához, Jézus Krisztushoz: „...nekem az élet Krisztus, és a meghalás nyereség” (Fil 1,21), majd így folytatja: „vagyódom elköltözni, és Krisztussal lenni, mert ez sokkal jobb mindennél” (Fil 1,23). Az apostol a földi életét is Krisztussal való közösségben

---

tanulmány szerzője szerint fenntartható álláspont, hogy az Újszövetségben megőrzött, Pál nevéhez kötődő tizenhárom levelet maga az apostol írta; lásd például az itt említett négy levélhez: Balla: *Az újszövetségi iratok története*, 213–229. Megjegyezzük, hogy van olyan nézet, mely szerint a Filippi-levelet az apostol Efezusban írta, lásd például Cserhádi Sándor: *Pál apostolnak a filippibeliekhez írt levele*, Budapest, A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1976, 45. Szerintünk fenntartható a levél római fogságbeli keletkezésének nézete, emellett érvel például Ben Witherington III: *Paul's Letter to the Philippians. A Socio-Rhetorical Commentary*, Grand Rapids–Cambridge, Wm. B. Eerdmans, 2011, 9–11; Witherington itt nemcsak az efezusi keletkezés ellen, hanem a mások által felvetett cézárei keletkezés hipotézise ellen is meggyőzően érvel (uo., 11).

²¹ Lásd például Balla: *Az újszövetségi iratok története*, 241–250; Balla Péter: A Pásztori levelek szerzőségének kérdése, in László Emőke – Pap Ferenc (szerk.): *Krisztust dalolni merem. Tanulmányok Békési Sándor hatvanötödik születésnapja alkalmából*, Cluj-Napoca, Presa Universitara Clujeana – Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2020, 12.

²² Lásd például Witherington: *Paul's Letter*, 79.

²³ Uo. Witherington itt azt is megjegyzi, hogy a római „pretoriánus gárda” tagjai kb. négyóránként váltották az őrseget, így Pál sok katonához szólhatott az evangéliumról.

élte,²⁴ de halálával ez a közösség tökéletessé válik, ezért „nyereség” a meghalás. Fee így foglalja ezt össze: Pál „jelenlegi »Krisztusban« léte miatt elképzelhetetlen számára, hogy bármikor – akár a halálban is – lehetne olyan »helyen«, ahol nem volna »Krisztussal«. Ezért a halál ezt jelenti: »a menny már most«.”²⁵

Az apostol reméli, hogy ki fog szabadulni e fogságából, és még fog tudni szolgálni a filippibeliek között is. Így vall erről (Fil 1,24–26): „...miattatok nagyobb szükség van arra, hogy életben maradjak. (25) Erről meggyőződve tudom is, hogy életben maradok, és együtt maradok mindnyájatokkal a hitben való növekedésekre és örömetekre; (26) így még inkább dicsekedtek majd velem Krisztus Jézusban, amikor ismét megjelenek nálatok.” A filippibelieknek – Pálhoz hasonlóan – megadatott, hogy „Krisztusért” szenvedtek, és így az apostol e jelen fogsága is lelki erőforrás a levél címzettjei számára (1,29–30): „Mert nektek nemcsak az adatott meg Krisztusért, hogy higgyetek benne, hanem az is, hogy szenvedjete érte, (30) és ugyanabban a küzdelemben álljatok, amelyet tőlem láttatok, és amelyet most rólam hallotok.” Így az apostol szenvedései többszörösen is összefüggenek az evangéliummal: egyrészt a Jézus Krisztusról szóló bizonyágtételéért szenved (fogságot is), másrészt e szenvedésben való kitartása példa és erőforrás más keresztyének számára. Pál körülményei – erre utal a „velem” kifejezés a 26. versben – a Jézus Krisztus ügye „nagyszerűségének” megvallására is lehetőséget teremt. Jézus Krisztusban „dicsekedni” ezt jelentette: bizonyágot tenni Jézus nagy tetteiről, megváltó munkájáról, azaz: Őt „dicsőíteni” (és nem a saját maguk „nagyságát” felmutatni).²⁶

Pál apostol római „fogsága” (házi őrizete) nemcsak a „testőrség” körében való bizonyágtételre adott alkalmat, hanem amint a Filippi 1,13-ban láttuk, „mindenki más előtt is”, azaz bizonyára a császári udvar tagjai körében is. A levél végén Pál – más leveleihez hasonlóan – köszöntéseket is továbbít, és itt arra találunk utalást, hogy a császári udvarban is voltak testvérei Krisztusban (4,21–22): „Köszöntenek titeket a velem levő testvérek. (22) Köszöntenek titeket a szentek mind, főként pedig a császár udvarából valók.” Witherington amellet érvel, hogy itt nem a római nemesek magas rangú köreire kell gondolnunk, hanem olyan rabszolgákra és felszabadított rabszolgákra, akik a császári udvarban

²⁴ Cserhádi így ír erről: „Számára Krisztus mérhetetlenül több annál, hogy világnézetének csupán egyik alkotóelemévé vagy nehéz helyzetekben néhanapján elővett erkölcsi irányítívá tegye. Számára Krisztus az élő Úrral való, egész életet átítató közösséget jelenti.” (Cserhádi: *Pál apostolnak a filippibeliekhez írt levele*, 59, kiemelés az eredetiben.)

²⁵ Gordon D. Fee: *Paul's Letter to the Philippians*, Grand Rapids, Wm. B. Eerdmans, 1995, 149; „His present existence »in Christ« makes it unthinkable that he would ever – even at death – be in a »place« where he was not »with Christ.« Hence death means »heaven now.«”

²⁶ Ezen értelmezéssel ért egyet például Fee: *Paul's Letter*, 155; Witherington: *Paul's Letter*, 93.

szolgáltak – beleértve fontos adminisztratív feladatok ellátását is.²⁷ Helyzetüknél fogva rájuk sokkal nagyobb megbecsüléssel tekintett a környezetük, mint más szolgákra vagy akár felszabadított rabszolgákra. Witherington „nagyon jó kapcsolatokkal rendelkező keresztyének”-nek nevezi őket,²⁸ és nyilván a jelentőségükre is utal maga az a tény, hogy Pál az ő köszöntésüket is továbbadja a filippibelieknek a levele végén. Így e „fogsága” miatt Pál nem panaszkodik, hanem arra hívja a levél címzettjeit, hogy vele együtt lássák meg az evangélium terjedésének e különös lehetőségét (1,12): „Szeretném, ha tudnátok, testvéreim, hogy az én helyzetem inkább az evangélium terjedését szolgálja.” Mivel a fenti érvelésünk szerint ez a „fogság” az ApCsel 28-ban említett római házi őrizet,²⁹ ezért a kiszabadulása iránti reménységhez jó alapot adhatott az, amit Lukács ott idéz az apostoltól. Pál ezt mondta az őt a katonákkal őriztetett szállásán meglátogató római zsidó néptestvéreinek (ApCsel 28,17–18): „Férfiak, testvéreim, bár semmit sem vétkeztem e nép ellen, vagy ősi szokásaik ellen, Jeruzsálemben mégis foglyul adtak engem a rómaiak kezébe. (18) Miután ezek kihallgattak, szabadon akartak bocsátani, mert semmi halállal büntetendő vétek nincs bennem.” Fellebbezése miatt került tehát Rómába, és ezt a kényszerű helyzetet „lehetőségnek” tekintette az evangéliumról való bizonyágtételre. Lukács így fejezi be Az apostolok cselekedeteiről írott könyvet, Pál munkásságára utalva (28,30–31): „...ott maradt két teljes esztendeig saját bérelt szállásán, és fogadta mindazokat, akik felkeresték. (31) Hirdette az Isten országát, és tanított az Úr Jézus Krisztusról teljes bátorsággal, minden akadályoztatás nélkül.”

Pál apostol üldöztetései a korinthusbeliekhez írt második levél szerint

Pál apostol első nagy római fogsága előtt olyan üldöztetéseket is el kellett szenvedjen, melyekről talán nem is tudnánk, ha nem támadták volna meg apostolságát, és apostolsága „védelmében” nem szólt volna ezekről a korinthusbeliekhez írt második levelében. E levélben kérdésekkel utal a megtámadottságára (2Kor 11,21–22): „De ha valaki merész valamiben – esztelenül szólok –, merész vagyok én is. Héberek ők? Én is. Izráeliták? Én is. Ábrahám utódai? Én is.” Az „esztelenül szólok” kifejezés miatt a szakirodalomban e levél egyik hosszabb részletére „a

²⁷ Witherington: *Paul's Letter*, 286.

²⁸ Uo.: „very well-connected Christians”.

²⁹ Witherington e „házi őrizet” (az apostol ezen római fogsága) idejét így adja meg: „körülbelül i. sz. 60–62” („about A.D. 60–62”; uo.).

bolond beszéde” címmel utalnak.³⁰ Pál önmagától nem írta így, ezt a fajta védekezést bolondságnak tartja, de mégis megteszi: a korinthusi gyülekezet érdekében, a Jézus Krisztussal való kapcsolatuk helyrehozása céljából teszi ezt is (lásd még: 2Kor 1,6; 4,5; 11,1–2; 13,9–13).³¹ A fent idézett kérdések szerint valószínűleg olyan tévtanítók keltettek zavart a korinthusi keresztyén gyülekezetben (amelyet korábban Pál apostol alapított, lásd: 1Kor 3,6; 2Kor 3,2–3), akik a származásuk érdemére fektettek nagy hangsúlyt: a „héberok” kifejezés utalhatott a zsidó származásukra és a nyelvükre, az „izraeliták” a vallási szokások, elvárások betartására, és az „Ábrahám utódai” kifejezéssel utalhettek Isten üdvtörténeti „láncába”, rendjébe való betagozottságukra.³² Pál egyrészt rámutat arra, hogy mindez őrá is igaz, majd tovább is megy ennél, amikor feltesz egy negyedik kérdést a tévtanítókról, és a válaszával elkezd a szenvedéseiről szóló hosszabb részt (2Kor 11,23–24): „Krisztus szolgálja? Esztelenül szólok: én még inkább, hiszen többet fáradtam, többször börtönöztek be, igen sok verést szenvedtem el, sokszor forogtam halálos veszedelemben. (24) Zsidóktól ötször kaptam egy híján negyven botütést.”

Az apostolok cselekedeteinek egyes részleteiben fentebb már láthattuk, hogy Pál apostolnak a Filippiben, Jeruzsálemben és Rómában elszenvedett fogságának is az volt az oka, hogy saját népe több vezetője és tagja nem tudta elfogadni a Jézus Krisztusról mint Messiásról, Megváltóról, Isten Fiáról szóló bizonyágtételét. A korinthusbeliekhez írt második levelében felsorolt szenvedéseinek egy része is ilyen háttérből indult ki – erre utal a 24. vers eleje. Az, hogy öt alkalommal is elszenvedett ilyen megveretést saját népe, a zsidók részéről, Az apostolok cselekedeteiben vagy a többi apostoli levelében nem olvasható, csak itt említi.³³

³⁰ Az angol szakirodalomban „Fool’s Speech”, lásd például George H. Guthrie: *2 Corinthians (BECNT)*, Grand Rapids, Baker Academic, 2015, 502; szerinte maga a beszéd a 2Kor 11,22–12,10, amit egy hosszabb szakasz vezet be (11,1–21), és utána egy utószó következik (12,11–13). A német szakirodalomban használják a „Narrenrede” kifejezést, lásd például Thomas Schmeller: *Der zweite Brief an die Korinther. Teilband 2. 2Kor 7,5–13,13 (EKKNT VIII/2)*, Neukirchen-Vluyn – Ostfildern, Neukirchener Verlagsgesellschaft, Patmos, 2015, 231; Schmeller a 2Kor 11,16–12,13 hosszabb részletnek adja ezt a címet.

³¹ Kruse is ezt tartja a levél egyik fő céljának, amit Pál el akart érni a korinthusiak közösségében: „biztosítani, hogy tagjai folytassák a Krisztus iránti odaadásukat” („to ensure its members’ continued devotion to Christ”). Colin G. Kruse: *2 Corinthians. An Introduction and Commentary (TNTC)*, Revised Edition, Nottingham, Inter-Varsity Press, 2015, 23.

³² Lásd például Kruse: *2 Corinthians*, 253. Schmeller megjegyzi, hogy nehéz a három kifejezés tartalmát megkülönböztetni egymástól, szerinte az első kifejezés főként a nyelvre és a kultúrára, a másik kettő főleg vallási tartalomra utal (Schmeller: *Der zweite Brief an die Korinther*, 250).

³³ Az Ószövetségben szabályozták, hogy negyven botütésnél ne legyen több egy büntetés során (5Móz 25,1–3). Pál korában a zsidóságban úgy jártak el, hogy harminckilenc botütésnél megálltak, nehogy véletlenül a mózesi törvényben szabott felső határt átlépjék. Erről lásd például Guthrie: *2 Corinthians*, 556.

Ezután üldöztetéseit és szenvedéseit hosszan sorolja, ezek között is van több, amiről csak itt olvasunk az egész Újszövetségben. E szenvedések egy része „természeti” jellegű (például éhezés, hajótörés), de van, ami emberek általi üldöztetésre utal. Idézzük az apostol beszámolójának néhány mondatát (2Kor 11,25–26): „...háromszor megvesszőztek, egyszer megköveztek, háromszor szenvedtem hajótörést, egy éjt és egy napot hányódtam a tenger hullámain. (26) Gyakran voltam úton, veszedelemben folyókon, veszedelemben rablók között, veszedelemben népem között, veszedelemben pogányok között.” A „megvesszőzés” utalhat a római katonáktól elszenvedett megveretéseire – egy ilyen „megbotoztatásról” olvastunk az apostol Filippiben történt elfogatása kapcsán (ApCsel 16,22–24).³⁴

A korinthusbeliekhez írt második levélben több olyan részlet van, melyek szerint az apostol fő célja mindenhol a Jézus Krisztusról szóló evangélium hirdetése volt (pl. 2Kor 1,19; 2,12; 3,4.14; 4,5). Az evangélium „kincse” azonban „cserépedényekben” van – ezzel a kifejezéssel Pál a testi „törékenységre” is utalhatott (4,7).³⁵ Az erőtlenség sok üldöztetést kellett elszenvedjen, ahogy a 2Kor 4,8–10 szakaszban olvashatjuk: „Mindenütt szorongatnak minket, de nem szorítanak be, kétségkedünk, de nem esünk kétségbe; (9) üldözöttek vagyunk, de nem elhagyottak; letipornak, de el nem veszünk; (10) Jézus halálát mindenkor testünkben hordozzuk, hogy Jézus élete is láthatóvá legyen testünkben.” Pál apostol Jézus megváltó halálát hirdette (lásd például 1Kor 2,2), és ennek következtében többször ő maga is a halál közelébe került (lásd például 1Kor 15,30–32; 2Kor 1,8–10). Az üldöztetését azonban nem jogi értelemben vett bűnök elkövetése következményének látta, hanem azt a Jézus Krisztusról szóló bizonyágtétele miatt örömmel vállalt szenvedésként fogadta el. A 2Kor 4,11-ben így foglalja össze a fent idézett üldöztetése végső alapját és célját egy újabb diadalmas ellentétpárral: „Mert életünk folyamán szüntelen a halál révén állunk Jézusért, hogy Jézus élete is láthatóvá legyen halandó testünkben.”

³⁴ Lásd például Mark A. Seifrid: *The Second Letter to the Corinthians (PNTC)*, Grand Rapids – Cambridge – Nottingham, Eerdmans–Apollos, 2014, 429. Seifrid itt megjegyzi, hogy a katonák a maguknál hordott, a római hatalmat szimbolizáló botokat „nemcsak verésekre, hanem kivégzésekre is használták”. („They could be used not only for beatings but also for executions.”)

³⁵ Például Guthrie *2 Corinthians*, 253–254 is utal a cserép törékenységre („fragility”), valamint ezzel összefüggésben a 2Kor 12,1–10 szakaszra, amelyben Pál az erőtlenségéről vall (uo., 254).

Pál apostol utolsó fogsága

Amint azt a Filippi-levélről fentebb írtak kapcsán említettük, Pál apostol az első római fogságából nagy valószínűséggel kiszabadult, és egy újabb missziói szolgálat után ismét fogságba került – ebben a második római fogságában írta a Timóteushoz írt második levelét.³⁶ Ekkor már nem számított arra, hogy ki fog szabadulni, hanem lélekben elkészült a halálra, amit egy költőien szárnyaló vallomásban fogalmazott meg (2Tim 4,6–8): „Mert én nemsokára feláldoztatom, és elérkezett az én elköltözésem ideje. (7) Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam, (8) végül eltétem nekem az igazság koronája, amelyet megad nekem az Úr, az igaz bíró azon a napon; de nemcsak nekem, hanem mindazoknak is, akik várva várják az ő megjelenését.”³⁷ E levélből megtudhatjuk fogsága néhány „külső körülményét” is, például azt, hogy tél közeledett; ezt írja Timóteusnak (4,21): „Igyekezz a tél beállta előtt megjönni!” Timóteust arra is kéri, hogy hozza el neki a köpenyét, amelyet korábban „Tróászbán Karposznál” hagyott (4,13).³⁸ E fogsága idején volt olyan, aki elfordult tőle, de amint Lukács az első római fogságában mellette maradt, úgy itt is (4,9–11): „Igyekezz minél előbb hozzám jönni, (10) mert Démász elhagyott engem, mivel ehhez a világhoz ragaszkodott, és elment Thesszalónikába... (11) Egyedül Lukács van velem.”

A levél elején Pál apostol Timóteust arra biztatja, hogy legyen ő is kész a szenvedésre az evangéliumért, amint Pál is szenved érte (1,8): „Ne szégyelld hát a mi Urunkról szóló bizonyágtételt, se engem, az ő foglyát, hanem szenvedj velem együtt az evangéliumért, Isten ereje által.” E mondatból megtudhatjuk, hogy Pál apostol is az evangéliumot hirdető szolgálatáért „szened”; ezért szenved el a mostani fogságot is, és ezen üldöztetés, fogság elhordozásához Isten ad neki erőt.³⁹ Az ókorban a fogság „szégyennel” járt, és így egy fogoly hozzátartozója és barátja

³⁶ Lásd például Aída Besançon Spencer: *2 Timothy and Titus. A New Covenant Commentary (NCCS)*, Eugene, Cascade Books, 2014, 75–76. Spencer szerint Pál apostolt i. sz. 66-ban tartóztatták le, és i. sz. 67-ben szenvedett mártírhalált (uo., 76). Spencer ezt „hagyományosan” vallott nézetként említi, másokra hivatkozva: „A hagyomány szerint Pált és Pétert is Kr. u. 67. június 29-én végezték ki”. („Traditionally, Paul and Peter were both killed June 29, AD 67”, uo.)

³⁷ Spencer is kiemeli, hogy a Timóteushoz írt második levél Pál apostol utolsó levele az újszövetségi kánonban. Uo.

³⁸ Yarbrough megjegyzi, hogy ez a köpeny egy súlyos ruhadarab lehetett, takaróhoz hasonló, amelyen felül a fej számára volt hagyva egy lyuk, és ez a köpeny a tél hidege ellen is védelmet jelentett. Robert W. Yarbrough: *The Letters to Timothy and Titus (PNTC)*, Grand Rapids – London, Eerdmans–Apollon, 2018, 450.

³⁹ Spencer helyesen mutat rá arra, hogy az Istentől kapott „erő” kifejtése a következő versekben is megtalálható, például a 9. versben, melyben Pál apostol Istenre mutatva így vall: „Mert ő szabadított meg minket...” Spencer: *2 Timothy and Titus*, 86.

a kívülálló szemében „osztott” a fogoly szégyenében.⁴⁰ Azonban mivel ez a fogóság az „evangéliumért” történt, Timóteusnak nem kellett „szégyellenie” Pált. Timóteus és Pál apostol is Isten Lelke erejével tudta elhordozni a szenvedéseket.⁴¹

Az apostolnak még a halálára készülve is szívügye volt, hogy szabadon lévő társai folytassák az evangélium hirdetését. Timóteust erre biztatja e levélben több alkalommal is (lásd például: 2Tim 1,13–14; 2,2.15; 3,14–17; 4,2). Az apostol úgy foglalja össze igehirdetése lényegét a levél elején, hogy azzal együtt azt is megvallja, hogy őt az evangélium hirdetéséért üldözik. Az evangélium megtartotta őt, és ő mindvégig hűséggel megtartotta az evangéliumot. Ő nem „áldozatnak” akar látszani mások előtt, hanem Jézus Krisztus bizonyágtevőjének – még akkor is, ha ezért az életével fizet. Életét, hitét, az örök életbe vetett reménységét így foglalja össze (1,9–12):

Mert ő szabadított meg minket, és ő hívott el szent hívással, nem a mi cselekedeteink alapján, hanem saját végzése és kegyelme szerint, amelyet még az idők kezdete előtt Krisztus Jézusban adott nekünk. (10) Ez most nyilvánvalóvá lett a mi Üdvözítőnk, Krisztus Jézus megjelenése által, aki megtörte a halál erejét, és az evangélium által világosságra hozta az elmúlhatatlan életet. (11) Ennek az evangéliumnak a szolgálatára rendeltettem én hírnökül, apostolul és tanítóul. (12) Ezért is szenvedem ezeket, de nem szégyellem, mert tudom, kiben hiszek, és meg vagyok győződve, hogy neki van hatalma arra, hogy a rám bízott kincset megőrizze arra a napra.

Az apostol az utolsó időkre, a végső ítéletre is előre tekint, amikor az „arra a napra” kifejezést használja.⁴² Azt a bizonyosságát vallja meg, hogy Isten a végső ítéletkor is kegyelmet, „felmentést” fog adni neki.⁴³ A levél végén ugyanezt erősíti meg a „korona” képével (amint fentebb is láttuk; 4,8):⁴⁴ „...végül eltétem nekem az igazság koronája, amelyet megad nekem az Úr, az igaz bíró azon a napon; de nemcsak nekem, hanem mindazoknak is, akik várva várják az ő megjelenését.” Pál a földi élete során többször állt földi bírók előtt, ezen alkalmak során soha nem szégyellte az evangéliumot, hanem ezeket a szorongatott hely-

⁴⁰ Lásd például Osvaldo Padilla: *The Pastoral Epistles. An Introduction and Commentary (TNTC)*, London – Downers Grove, InterVarsity Press, 2022, 162.

⁴¹ Padilla: *The Pastoral Epistles*, 162.

⁴² Lásd például Yarbrough: *The Letters to Timothy and Titus*, 364.

⁴³ Ezt az utólagos „igazolást”, „felmentést” jelenti az angol „vindicate” kifejezés is, amit itt Yarbrough használ: „Isten fel fogja menteni Pált a végső ítéletkor” („God will vindicate Paul at the final judgment”, uo.).

⁴⁴ Padilla megjegyzi, hogy az itt használt görög kifejezés, a *sztefanosz*, amit több bibliafordítás a „korona” szóval ad vissza, az ókorban az atlétáknak adott győzelmi koszorút jelentette, amivel a zsidóságban a mártírok Isten általi megjutalmazására is utaltak (Padilla: *The Pastoral Epistles*, 217).

zeteket is arra használta, hogy Jézus Krisztusról bizonysgot tegyen. Számára Jézus Krisztus „az igaz bíró”,⁴⁵ ezért földi üldöztetéseihez is erőt nyert abból a bizonyos reménységből, hogy majd egykor ez elé a „bíró” elé állhat, aki saját megváltó halála érdeméért neki is kegyelmet, örök életet fog adni.

BEFEJEZÉS

Pál apostol Jézus Krisztus apostola, „küldötte” volt, minden helyzetben az őt küldő Uráról tett bizonysgot, mert vallotta, hogy minden embernek ez az egyetlen út az üdvösségre: Jézus Krisztus, a Megváltó. Ez a bizonysgtétele eljutott az akkor ismert világ sok pontjára, több nagyvárosába is, és sokan lettek az apostol igehirdetése hatására keresztyénné. Azonban sokan ellenséges indulattal hallgatták őt, több alkalommal feljelentették, megvádolták. Legtöbbször azzal, hogy tanításaival felforgatja a fennálló rendet, azonban a római hatóságok több alkalommal is megállapították, hogy jogi értelemben nem cselekedett büntetendő dolgot. Tanítása nyomán a zsidóságon belül viták támadtak, de ez nem volt „büntetendő” a római tisztviselők szemében. Az apostol úgy írt leveleiben és úgy beszélt az apostolok cselekedeteiről írott könyv tanúsága szerint az üldöztetéseiről, hogy nem a saját „szenvedéseire” helyezte a hangsúlyt, nem „áldozatként” tekintett magára, hanem emelt fővel vállalta, hogy minden ilyen üldöztetés a Jézus Krisztusról való bizonysgtétele miatt érte őt. Ezért „nem szégyellte” még a fogságait sem. E nehéz helyzeteket is arra használta fel, hogy Megváltó Uráról bizonysgot tegyen – és a többi keresztyén „testvérének” is jó példát mutasson. Az örök élet reménysége a mindenkori „jelen” élethelyzeteiben is erőt adott számára. Timóteussal együtt sok későbbi keresztyén bátorságot meríthetett – és meríthet mind a mai napig – az apostol példájából. Pál apostol Timóteushoz írt második levelének néhány sora tekinthető e tanulmány fő mondanivalója összefoglalásának is, ezért hadd legyen itt ez a „zárszó” (2Tim 4,16–18): „Első védekezésem alkalmával senki sem volt mellettem, mindenki elhagyott... (17) De az Úr mellém állt, és megerősített, hogy elvégezzem az ige hirdetését, és a népek valamennyien meghallják azt. Azután megszabadultam az oroszlán szájából. (18) Meg is szabadít engem az Úr minden gonosztól, és bevisz az ő mennyei országába. Övé a dicsőség örökkön-örökké. Ámen.”

⁴⁵ Yarbrough megjegyzi, hogy az Ószövetségben Isten az „igaz bíró” (Zsolt 7,12), és Pál apostol itt Krisztusra (és a vers végén az ő megjelenésére) utal e kifejezéssel (Yarbrough: *The Letters to Timothy and Titus*, 445).

IRODALOMJEGYZÉK

- BALLA Péter: *Az újszövetségi iratok története*, Budapest, Károli Egyetemi Kiadó, 2008.
- BALLA Péter: A Pásztori levelek szerzőségének kérdése, in László Emőke – Pap Ferenc (szerk.): *Krisztust dalolni merem. Tanulmányok Békési Sándor hatvanötödik születésnapja alkalmából*, Cluj-Napoca, Presa Universitara Clujeana / Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2020, 9–25.
- Biblia. Istennek az Ószövetségben és Újszövetségben adott kijelentése magyarázó jegyzetekkel*, Budapest, Kálvin, 2018.
- BOCK, Darrell L.: *Acts (BECNT)*, Grand Rapids, Baker Academic, 2007.
- CSERHÁTI Sándor: *Pál apostolnak a filippibeliekhez írt levele*, Budapest, A Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1976.
- GUTHRIE, George H.: *2 Corinthians (BECNT)*, Grand Rapids, Baker Academic, 2015.
- FEE, Gordon D.: *Paul's Letter to the Philippians*, Grand Rapids, Wm. B. Eerdmans, 1995.
- KRUSE, Colin G.: *2 Corinthians. An Introduction and Commentary (TNTC)*, Revised Edition, Nottingham, Inter-Varsity Press, 2015.
- MARSHALL, Howard I.: *The Acts of the Apostles. An Introduction and Commentary (TNTC)*, Grand Rapids, Wm. B. Eerdmans, 1980 (utánnomás: 1992).
- PADILLA, Osvaldo: *The Pastoral Epistles. An Introduction and Commentary (TNTC)*, London – Downers Grove, InterVarsity Press, 2022.
- PETERSON, David G.: *The Acts of the Apostles (PNTC)*, Grand Rapids, Wm. B. Eerdmans, 2009.
- ROLOFF, Jürgen: *Die Apostelgeschichte*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1981.
- SCHMELLER, Thomas: *Der zweite Brief an die Korinther. Teilband 2. 2Kor 7,5–13,13 (EKKNT VIII/2)*, Neukirchen-Vluyn – Ostfildern, Neukirchener Verlagsgesellschaft – Patmos, 2015.
- SEIFRID, Mark A.: *The Second Letter to the Corinthians (PNTC)*, Grand Rapids – Cambridge – Nottingham, Eerdmans–Apollos, 2014.
- SPENCER, Aída Besançon: *2 Timothy and Titus. A New Covenant Commentary (NCCS)*, Eugene, Cascade Books, 2014.
- STOTT, John R. W.: *Az apostolok aselekedetei. A Lélek, az egyház és a világ*, ford. Gulyás Melinda, Budapest, Harmat–KIA, 2010 (utánnomás: 2012).
- WITHERINGTON III, Ben: *Paul's Letter to the Philippians. A Socio-Rhetorical Commentary*, Grand Rapids – Cambridge, Wm. B. Eerdmans, 2011.
- YARBROUGH, Robert W.: *The Letters to Timothy and Titus (PNTC)*, Grand Rapids – London, Eerdmans–Apollos, 2018.